

Integratie in een unit 1-3

Spel en instructie als dagelijks brood

Hoe behoud je ruimte voor spelbegeleiding, benut je instructiemomenten zo efficiënt mogelijk en integreer je beide in een unit 1-3? Het zijn veelgestelde vragen over deze groeps-doorbroken organisatievorm. Ze zijn essentieel voor jonge kinderen om zich te kunnen ontwikkelen. Maak deze integratie tot het dagelijks brood van je unit.

TEKST AAFKE BOUWMAN EN PATRICK POSTMA
BEELD PATRICK POSTMA

Uit de literatuur weten we dat spel een belangrijke motor voor ontwikkeling is (Vygotzky, 1980). Daarbinnen worden lezen, schrijven en rekenen functioneel geïntegreerd. Omdat kinderen willen aansluiten bij de werkelijkheid schrijven ze recepten, lezen ze informatie over voederen van vogels en plannen een handige route voor de pakketbezorger. Door in een thema het spel te begeleiden, reik je deze vaardigheden betekenisvol aan (Dobber & Van Oers, 2018).

Ruimte voor spel

In de kleutergroepen is volop ruimte en tijd voor spel en deze integratie. Zodra de kinderen rond hun zesde, zevende jaar met formele leerstof aan de slag gaan - meestal in het

Na de fietsreparaties ontvangen de klanten een bon en rekenen de kinderen met de klanten af. De kinderen leren zo ook bonnen schrijven

leerjaar groep 3-, komt de ruimte voor begeleid spel in de knel, omdat de beschikbare tijd vooral wordt ingezet voor formele lees-, reken- en schrijfinstructies. Spel wordt dan het vrije toetje na het werk. Leerkrachten en kinderen maken overigens ook zelf onderscheid tussen spel en werk, door deze termen te gebruiken in hun communicatie.

Instructie in en buiten het spel

Jonge kinderen hebben instructie nodig om een stapje verder te komen in hun ontwikkeling (Deans for impact, 2015). Een ouder kind of een volwassen professional doet een onbekende vaardigheid in kleine stappen voor, de kinderen nemen deze over, oefenen de stappen in verschillende contexten en tot slot maken ze zich de vaardigheid eigen. Voorbeelden zijn een vouwwerk vouwen, het leren knippen, het maken van een aftreksom of het decoderen van klanken. De wijze waarop de instructie wordt gegeven, verschilt per situatie. Instructies worden impliciet binnen de context van het thema of in het spel gegeven als spel het leidend motief is in het handelen van de kinderen (Bouwman & Mulder, 2020). Instructie, inoefenen en verwerken van kennis en vaardigheden, zoals lezen, rekenen en schrijven, wordt ook expliciet buiten de spelcontext gegeven. Ze zijn noodzakelijk om als burger in onze maatschappij te kunnen functioneren en moeten worden aangeleerd en door leerlingen zelfstandig worden toegepast (Kirschner et al., 2018).

Unitorganisatie

Een unit is een andere naam voor een combinatiegroep 1, 2 en 3, waar kinderen van verschillende leeftijden bewust zijn geclusterd. Deze organisatievorm wordt als een passende werkwijze ervaren om waar mogelijk een ononderbroken ontwikkeling met jonge kinderen te realiseren.

Leerkrachten ervaren organisatorische belemmeringen om een unit effectief en met aandacht voor ieder kind te organiseren. Aansluiten bij diverse speel- en instructiebehoeften van vier-, vijf-, zes- en zevenjarigen is daarvan een voorbeeld. Leerkrachten hebben de wens in voldoende mate spel te begeleiden, instructie te geven op specifieke vaardigheden en deze waar mogelijk te integreren. De leerkracht moet echter de beschikbare tijd verdelen over kinderen in meerdere ontwikkelingsfasen, en dat is een uitdaging bij de integratie van spel en instructie. Beide worden als essentieel ervaren, maar hoe organiseer je dat passend en in balans?

Op OGO-basisschool St. Wulfram in Hoogwoud organiseert Patrick, samen met zijn collega's Esther, Sandra, Marieke en Emmelou, sinds enkele jaren het onderwijs in een unit. Er wordt gewerkt met een rooster voor drie stamgroepen 1-3 die samen een unit vormen. Gezamenlijke momenten in de eigen stamgroep (1-2-3a, 1-2-3b, 1-2-3c) worden afgewisseld met gelijktijdige speel-werkperiodes en momenten waarbij jaargroepen gescheiden zijn (groep 1-2 en 3 of groep 1, groep 2, groep 3). Hierbij wordt groepsdoorbrekend gewerkt, waarbij de hoeken verdeeld zijn over de verschillende ruimtes en wordt er gebruikgemaakt van elkaars kwaliteiten. Zo is er een duidelijke taakverdeling waarin iedereen verantwoordelijk is voor een deel van de dag. Esther en Sandra bereiden onder andere de rekenactiviteiten voor. Patrick en Marieke houden overzicht op de spelontwikkeling en zorgen onder andere voor een rijk boekenaanbod en musische vorming. ►►

Een dag op de *St. Wulfram* ziet er globaal als volgt uit

8:30 uur

Taakverdeling
Groepsleerkracht in eigen stamgroep.

Stamgroep 1-2-3
Groepskring:
- Starten met tien minuten boeken snuffelen/lezen.
- Gevolgd door dagopening en kringactiviteit.

9:00 uur

Taakverdeling
Rekenen: Leerkracht A.
Buitenspelen: leerkracht B + C.

Groep 1-2
Buitenspelen

Stamgroep 1-2-3
9:30-9:45
Groep 3 mee buitenspelen met 1-2.

Groep 3
Rekenen instructie uit methode.

10:00 uur

Taakverdeling
Leerkracht B en C.

Groep 1-2
Kringmoment:
Geletterdheid/gecijferdheid/
muzische vorming.
Groep 1-2 samen
of groep 1 en 2 apart.

Groep 3
9:30 Rekenen verwerking.

10:15 uur

Taakverdeling
Groepsleerkracht in eigen stamgroep.

Stamgroep 1-2-3
Eten en drinken en boekenkring of andere kringactiviteit. Groep 3 klaar met eten en drinken: leestijd.

10:40 uur

Stamgroep 1-2-3
Plannen maken en bespreken voor de komende speelwerktijd.

10:45 uur

Taakverdeling
Leerkracht A, B en C samen.
- Leerkracht A en C geven om de beurt leesinstructie in een klein groepje aan groep 3.
- Leerkracht B begeleidt het spel samen met de leerkracht die op dat moment geen leesinstructie verzorgt.

Stamgroep 1-2-3
Spelen en werken voor alle drie de groepen in drie lokalen en de gang.
Begeleid meespelen
- Wie: leerkracht B.
- Met: leerlingen x.

Groep 3
Leesgroepje (sterke lezers):
...
Leesgroepje (aanzelende lezers):
...

11:45 uur

Taakverdeling
Groepsleerkracht in eigen stamgroep.

Stamgroep 1-2-3
Evaluatiekring:
Evalueren van de speelwerktijd.

12:00 uur

Taakverdeling

Groepsleerkracht in eigen stamgroep.

Groep 1-2

Lunch groep 1-2.

Groep 3

Letters flitsen/thema-woorden herhalen en zelf lezen in boek/lees-schrijfschrift.

12:15 uur

Taakverdeling

Leerkracht B let op twee groepen middels een schuifdeur die open kan tussen de groepen.

Stamgroep 1-2-3

Gezamenlijk verder lunchen.
- Klaar: boekje pakken.
- 12:15 uur: pauze leerkracht C.

13:45 uur

Taakverdeling

Groepsleerkracht in eigen stamgroep.

Stamgroep 1-2-3

Eindkring: afsluiting dag.

12:30 uur

Stamgroep 1-2-3

Buitenspelen.

- 12:30 uur: pauze leerkracht A.
- 12:45 uur: pauze leerkracht B.

13:15 uur

Taakverdeling

Spelen en werken: leerkracht A en C.
Schrijven: leerkracht B.

Groep 2

Spelen en werken.

Groep 3

Schrijven en (tempo)lezen.

» **Spel (begeleiding) en instructie verbinden**

Om kennis en vaardigheden, zoals lezen, schrijven en rekenen, onder de knie te krijgen en in de context van het spel te kunnen toepassen, zijn begeleid spel, instructie en inoefenen nodig. In de unitorganisatie is hiervoor voldoende tijd en zijn passende leerkrachtvaardigheden nodig. Bijvoorbeeld het kunnen werken met kleine instructiegroepen en in een thema taal- en rekenkansen integreren door spelbegeleiding. In het thema 'Wij zijn fietsmakers' praktiseren Patrick en zijn collega's deze verbinding als volgt:

Praktijkvoorbeeld: thema introduceren

Als de kinderen 's ochtends binnenkomen, staat er een fiets in de klas. Sommige kinderen herkennen de fiets.

'Dat is de fiets van meester Patrick.' Wat is er aan de hand? Onderweg naar school blijkt meester een lekke band gekregen te hebben. De kinderen zijn direct betrokken en vertellen hun eigen ervaringen en ongelukjes met hun fiets. Maar wat moeten we nu met deze lekke band? Een aantal kinderen stelt voor dat een handige papa of opa de band wel zal plakken. Op dat moment stelt Patrick het volgende voor: 'Zullen wij zelf fietsmakers worden?' De kinderen reageren enthousiast. De start van het thema is direct helder. Wij gaan zelf een fietswinkel met werkplaats starten en we worden echte fietsmakers!

Bij het inrichten van een fietswinkel en werkplaats zorgen de leerkrachten voor nieuwe kennis. Kinderen bekijken en lezen informatieve boeken,

bekijken filmpjes om bijvoorbeeld een band te plakken en er wordt een bezoek aan een echte fietswinkel gepland. Om instructies te verbinden aan het spel van de kinderen ontstaat samen met een groepje kinderen een lijst met benodigheden voor de nieuwe hoek. Een ander groepje kinderen schrijft onder begeleiding van de leerkracht zelf een verzoek voor een bezoek aan de fietsmaker. Hierbij zijn de doelen: een correcte klankteken koppeling, de aangeleerde schrijffletters zijn correct geschreven, correct redeneren over het tijdstip en de dag van het bezoek en de boodschap van de brief is duidelijk. Namelijk: 'Wij willen weten hoe een echte fietswinkel eruitziet. Mogen wij bij u komen kijken? Wanneer en hoe laat mogen we komen?' Deze brief is een betekenisvolle tekst en wordt tijdens de spelwerktijd »

► met een groepje kinderen met lezen en schrijven ingeïoefend. Het werken in kleine groepjes tijdens de spelwerktijd maakt het mogelijk om instructiemomenten effectief te benutten.

Integratie spel, spelbegeleiding en instructie

Op de gang is met de verkregen informatie uit boeken, filmpjes, eigen ervaringen en al verzamelde onderdelen samen met de kinderen de start gemaakt met het inrichten van een echte fietswinkel met werkplaats. De fietswinkel wordt geopend en voorzien van een naambordje dat door de kinderen zelf gekozen en geschreven wordt: 'fietswinkel voor vrouwen en mannen'. De leerkracht begeleidt het spelgroepje en verklankt de woorden die de kinderen nodig hebben, zodat de kinderen deze op kunnen schrijven of stempelen. Al snel komen er klanten naar de winkel, onder andere vanuit de huishoek. Ook een 'echte' klant van buiten de school, heeft van de fietswinkel gehoord en komt binnen met een probleem met zijn fiets. Na de reparaties ontvangen de klanten een bon en rekenen de kinderen met de klanten af. Samen met het groepje kinderen wordt er een bon geschreven. De leerkracht geeft een korte instructie wat op de bon moet staan. Lezen, schrijven en rekenen komen binnen een functionele context aan bod. Als leerkracht ben je je bewust van de differentiatie. 'Waar een jongste bij de stippellijn met naam een aantal krabbels zet, stimuleren we dat kinderen die daaraan toe zijn hun eigen naam schrijven. Weer oudere kinderen noteren al in een korte zin op hetzelfde format wat het probleem met de fiets is.' Op het format bij 'bedrag' schrijven de kinderen hoeveel dit de klant gaat kosten. Jongere kinderen kunnen gebruikmaken van de cijferstempels om het totaalbedrag aan te geven en oudere kinderen kunnen al zelf een echte rekensom noteren waarbij de verschillende reparaties bij elkaar opgeteld worden. Zo krijgt functioneel begeleid spel betekenis in het thema.

Patrick en zijn collega's wisselen voor de groepen 3 spelmomenten af met instructiemomenten. Tijdens de spelwerktijden worden de leesinstructies verzorgd aan kleine groepjes kinderen. Andere kinderen kunnen ook aansluiten. Zij lezen dagelijks verschillende soorten betekenisvolle themateksten samen met de leerkracht net boven hun niveau. De teksten worden door de leerkrachten zelf gemaakt of uit bestaande verhalen gehaald. De aanleiding voor de tekstinhoud zijn vragen die voortkomen uit het spel of situaties die spelen tijdens het thema. De teksten zijn samengesteld met bekende en nieuwe letters en lettercombinaties. Ook worden er door kinderen eigen teksten geschreven met de letters en woorden die de kinderen kennen. Naast de lees- en schrijfinstructies wordt in groep 3 aan de hand van een rekenmethode dagelijks een rekeninstructie gegeven en schriftelijk geoefend. Aan de start van iedere rekenles en op een vast moment van de week op het plein wordt tijd vrijgemaakt voor automatisering. Op deze manier helpt de leerkracht kinderen om vaardigheden te oefenen en deze tegelijkertijd in het spel te kunnen toepassen op momenten dat deze vaardigheden nodig zijn. Zo krijgt het spel nieuwe input.

Betekenisvolle context

Wil je spel en instructie in je unit groep 1-3 ook verbinden? Je zet daarvoor het thema centraal, werkt met kleine groepjes, verdeelt de taken, plant expliciete instructie en oefenen bewust in en integreert instructie in begeleid spel om het geleerde in een betekenisvolle en functionele context te kunnen toepassen. Met deze aanpak worden spel en instructie als 'het dagelijks brood'.

De literatuurlijst is te vinden op:
www.hjk-online.nl/artikelen

Aafke Bouwman

is adviseur bij Aafke Bouwman Onderwijsadvies

Patrick Postma

(patrickpostma1991@gmail.com) is leerkracht van groep 3 op de Julianaschool in Schagen, redactielid van HJK en Specialist Jonge Kind in opleiding. Tot aan de afgelopen zomervakantie was hij werkzaam in groep 1-3 op OGO-basisschool St. Wulfram in Hoogwoud